

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
FARG'ONA DAVLAT UNIVERSITETI

**FarDU.
ILMIY
XABARLAR**

1995-yildan nashr etiladi
Yilda 6 marta chiqadi

**2024/3--SON
ILOVA TO'PLAM**

**НАУЧНЫЙ
ВЕСТНИК.
ФерГУ**

Издаётся с 1995 года
Выходит 6 раз в год

Exploring the flexibility of adjective order in english: cognitive, pragmatic, and stylistic perspectives.....	873
J.G'.Numonova	
The role of podcasts and audiobooks in language education.....	877
J.G'.Numonova	
The influence of technological advancements on language assessment methods.....	881
O.Z.Dadajonov	
XX asr O'zbek va Nemis dramasida davr va qahramon talqini.....	885
S.A.Yusupova	
The evolution of politeness: a historical analysis of English novels.....	890
N.M.Merganova, N.A.Orifjonova	
Og'zaki nutqning o'ziga hos xususiyatlari.....	894
G.A.To'lanboyeva	
Muloqot va uning xususiyatlari.....	898
S.A.Xaqnazarova	
Abdulla sher ijodida tiplar an'anasi.....	901
N.M.Merganova	
Chet tilda og'zaki nutqni rivojlantirishning yo'llari.....	905
C.X.Azimova	
Категории «Вежливости» в речевых актах высказывания «Отказов», «Отрицаний» и «Удивлений» в русской и американской культурах.....	908
N.A.Komilova	
The representation of gender in English idiomatic expressions.....	911
Y.A.Nasirdinova	
Fransuz navoiyshunosligining global ahamiyati.....	915
Y.A.Nasirdinova	
Aleksandr Papas Alisher Navoiyning "Muhokamat ul-lug'atayn" asari haqida: tasavvufiy yondashuv va tildagi maxfiy kodlar.....	919
S.To'lanov	
Turistik diskursning matnda ifodalanishi.....	923
S.To'lanov	
Turizm va reklama diskurslari: funksional va pragmatik yondashuv.....	927
Y.U.Abdurazzakov	
Zamonaviy sotsiolingvistik tadqiqotlar sharhi.....	931
I.T.Dehqonov, T.S.Mo'minova	
Fransuz tili darslarida maqol va matallar bilan ishlash usullari.....	934
D.S.Usmonova, Z.A.Anvarjonova	
Challenges in translating Uzbek literature to English.....	938
D.S.Usmonova, N.R.Rajabova	
Using ai in the field of studying english as a second foreign language.....	942
Sh.M.Yusufjonova	
Tarjima lug'atlarida milliy – madaniy xususiyatlar masalasi.....	946
S.A.Xaqnazarova	
Abdulla she'r ijodida g'oyaviy an'ana.....	949
N.A.Nizomova	
Makon yasovchi affikslarning o'zbek va ingliz tillardagi tarjimalari.....	953
G.Astonova, M.M.Kaharova	
O'zbekiston va Germaniyada ta'limni tashkil etishga oid leksik birliklar tavsifi.....	957
G.Astonova Oliy ta'lim tizimiga oid leksik birliklarning ifodalanishi.....	961
N.A.Nizomova	
Makon va zamon tushunchalar o'rtasidagi bog'liklar masalasi.....	966
S.I.Quziyev	
Turizm maqsadlari uchun ingliz tilini o'qitishda interfaol metodlardan foydalanish.....	970
Z.M.Yigitaliyeva	
Mualliflashtirish kategoriyasining matn doirasida o'rganilganligi.....	975
Z.M.Yigitaliyeva	
About the term of persuasion.....	979

UO'K: 81'373:37(575.1+430)

O'ZBEKISTON VA GERMANIYADA TA'LIMNI TASHKIL ETISHGA OID LEKSIK BIRLIKLAR TAVSIFI**ОПИСАНИЕ ЛЕКСИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ ПО ОРГАНИЗАЦИИ ОБРАЗОВАНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ И ГЕРМАНИИ****DESCRIPTION OF LEXICAL UNITS ON THE ORGANIZATION OF EDUCATION IN UZBEKISTAN AND GERMANY****G.Astonova¹** ¹Farg'ona davlat universiteti, o'qituvchi**M.M.Kaharova²** ²Farg'ona davlat universiteti, filologiya fanlari nomzodi, v.b, professor**Annotatsiya**

Jahonda yuz berayotgan globallasuv jarayoni turli mamlakatlar o'rtasida intensiv axborot almashinuvi va yaqin aloqalar o'rnatilishga sabab bo'lmoqda. Ayniqsa, bu jarayon ta'lim sohasida alohida ahamiyatga ega bo'lib, darsliklar, ilmiy maqolalar, konferensiya materiallari va boshqa ilmiy manbalarni turli tillarga tarjima qilish zaruriyatini keltirib chiqarmoqda. Akademik dasturlar almashinuvida ishtirok etish, turli mamlakatlar universitetlari va tadqiqot markazlari o'rtasidagi o'zaro hamkorlik kengayib bormoqda. Shu nuqta nazardan, Germaniya va O'zbekiston davlatlari ta'lim tizimi lug'at tarkibini qiyosiy o'rganish ushbu sohada hamkorlik munosabatlarini olib borishda muhim ahamiyatga ega.

Dunyo davlatlarida ta'lim sohasidagi uzluksiz rivojlanish natijasida amaliyotga yangi texnologiyalarni joriy etish, zamonaviy usul va yondashuvlardan foydalanish tegishli soha lug'at boyligini tushunishni talab etilmoqda. O'zbek va nemis tillarida ta'lim tizimi bilan bog'liq leksik birliklarning qiyosiy tadqiqi yangi atama, tushuncha va yondashuvlarni qo'llashdagi o'ziga xoslik, o'xshashlik va farg'li jihatlarni, ularning milliy ta'lim standartlariga muvofiqligini ochib beradi.

Mamlakatimizda ta'lim tizimini rivojlantirishga bo'lgan e'tiborning yanada kuchayishi davlat rahbari tomonidan amalga oshirilayotgan islohotlarning ustuvor vazifasiga aylandi. Rivojlangan xorijiy davlatlarning ta'lim tizimidagi ilg'or tajribalarini o'rganish va tatbiq etish yuzasidan bir qator qaror va farmoyishlar ishlab chiqildi. Shu bois bir-biridan uzoqda bo'lgan butun dunyo rivojlangan davlat sifatida tan olgan Germaniya Federativ Respublikasi ta'lim tizimining o'ziga xos xususiyatlarini atroflicha o'rganish va tahlil etish hamda erishilgan yutuqlarni mamlakatimiz ta'lim tizimiga joriy etish dolzarb muammolardan biridir.

Binobarin, "Biz jahondagi barcha davlatlar, ... bilan yaxshi qo'shnichilik va o'zaro do'stlik aloqalarini har tomonlama mustahkamlashlikni o'zimizning ustivor vazifamiz, deb bilamiz". O'zbekiston Respublikasi birinchi Prezidentining 2012-yil 10-dekabrda qabul qilgan "Chet tillari o'qitishni yanada takomillashtirish" to'g'risidagi PQ-1875 qarori, mamlakatimizda barcha sohalarning rivojlanishi unda faoliyat yuritayotgan mutaxassis kadrlarning chet tillari bo'yicha bilim va malakalarini oshirishlariga, bu esa o'z navbatida, ingliz, nemis va fransuz tillari bo'yicha keng ko'lami tadqiqotlar olib borilishiga asos bo'ldi.[1]

Аннотация

Процесс глобализации, происходящий в мире, является причиной интенсивного обмена информацией и установления тесных связей между разными странами. Особенно этот процесс имеет особое значение в сфере образования, что создает необходимость перевода учебников, научных статей, материалов конференций и других научных ресурсов на разные языки. Расширяется участие в обмене академическими программами, взаимное сотрудничество между университетами и исследовательскими центрами разных стран. С этой точки зрения для сотрудничества в этой области важно сравнительное изучение лексики образовательной системы Германии и Узбекистана. В результате постоянного развития сферы образования в странах мира, внедрения в практику новых технологий, использования современных методов и подходов требуется понимание лексики соответствующей области. Сравнительное исследование лексических единиц, относящихся к системе образования, в узбекском и немецком языках выявляет уникальность, сходство и различия в использовании новых терминов, понятий и подходов, а также их соответствии национальным образовательным стандартам. Повышенное внимание к развитию системы образования в нашей стране стало приоритетной задачей реформ, реализуемых главой государства. Разработан ряд решений и приказов по изучению и внедрению передового опыта в систему образования развитых зарубежных стран. Поэтому одной из актуальных задач является тщательное изучение и анализ

особенностей образовательной системы Федеративной Республики Германия, признанной развитой страной в далеком друг от друга мире, и внедрение достигнутых результатов. достижения в систему образования нашей страны.

Поэтому «мы считаем своим приоритетом укрепление добрососедских и дружественных отношений со всеми странами мира». Решение PQ-1875 «Дальнейшее совершенствование преподавания иностранных языков», принятое первым Президентом Республики Узбекистан 10 декабря 2012 года, развитие всех сфер в нашей стране требует знаний и навыков специалистов, работающих на иностранных языках. а это, в свою очередь, стало основой масштабных исследований английского, немецкого и французского языков.

Abstract

The process of globalization taking place in the world is the reason for intensive exchange of information and establishment of close relations between different countries. Especially, this process is of particular importance in the field of education, which creates the need to translate textbooks, scientific articles, conference materials and other scientific resources into different languages. Participation in the exchange of academic programs, mutual cooperation between universities and research centers of different countries is expanding. From this point of view, the comparative study of the vocabulary of the educational system of Germany and Uzbekistan is important for cooperation in this field.

As a result of the continuous development in the field of education in the countries of the world, the introduction of new technologies into practice, the use of modern methods and approaches, it is required to understand the vocabulary of the relevant field. A comparative study of lexical units related to the educational system in the Uzbek and German languages reveals the uniqueness, similarities and differences in the use of new terms, concepts and approaches, as well as their compliance with national educational standards.

Increasing attention to the development of the education system in our country has become a priority task of the reforms implemented by the head of state. A number of decisions and orders have been developed regarding the study and implementation of advanced experiences in the educational system of developed foreign countries. Therefore, one of the urgent problems is to thoroughly study and analyze the specific features of the educational system of the Federal Republic of Germany, which is recognized as a developed country by the world, which is far from each other, and to introduce the achieved achievements into the educational system of our country.

Therefore, "We consider it our priority to strengthen good neighborly and friendly relations with all the countries of the world". Decision PQ-1875 on "Further improvement of teaching of foreign languages" adopted by the first President of the Republic of Uzbekistan on December 10, 2012, the development of all areas in our country requires the knowledge and skills of the specialists working in foreign languages. and this, in turn, became the basis for large-scale research on English, German and French languages.

Kalit so'zlar: ta'lim tizimi, ilmiy manbalar, zamonaviy usul, leksik birliklar, o'xshashlik va farqli jihatlari, o'ziga xoslik, uzluksiz rivojlanish, lug'at tarkibi, qiyosiy o'rganish

Ключевые слова: образовательная система, научные ресурсы, современный метод, лексические единицы, сходства и различия, уникальность, постоянное развитие, лексика, сравнительное исследование

Key words: educational system, scientific resources, modern method, lexical units, similarities and differences, uniqueness, continuous development, vocabulary, comparative study

KIRISH

O'zbek va nemis tillarida ta'lim tizimi bilan bog'liq leksik birliklarning ifoda shakllari va ijtimoiy mohiyatini tadqiq etish.

- ta'lim tizimi bilan bog'liq birliklarni mavzuiy guruhlariga ajratish;
- o'zbek va nemis ta'lim bosqichlariga oid leksik birliklarni o'rganish;
- mazkur xalqlarga oid ta'lim tizimidagi o'xshash va farqli jihatlarni aniqlash;
- o'zbek va nemis tillarida ta'lim tizimiga oid so'z yasash qoidalarini qiyoslash;
- o'zbek va nemis tillarida ta'lim tizimiga doir barqaror birliklarning nutqda ifodalanishini qiyoslash.[2]

TADQIQOT METODLARI

Germaniyadagi ta'lim tizimi tuzilishiga ko'ra dunyodagi eng rivojlangan va tan olingan tizimlardan biridir. U yuqori darajadagi standartlar, moslashuvchanlik va turli xil ta'lim imkoniyatlari bilan ajralib turadi. Mazkur ta'lim tizimi har bir fuqaroga o'z shaxsiyatini rivojlantirish, shaxsiy yondashuv va qobiliyatiga ko'ra maktab, universitet va kasbni erkin tanlash imkonini beradi. Ta'lim siyosatining maqsadi har bir shaxsni maqbul qo'llab-quvvatlash va unga barcha ehtiyoj va qiziqishlarga javob beradigan kasbiy ta'lim olish imkoniyatini berishdir. Germaniya fuqarolari butun umri davomida maktabgacha ta'lim, boshlang'ich, turli yo'nalishga qaratilgan umumiy (asosiy, kasbga yo'naltirilgan, gimnaziya maktabtblari), oliy va kasb-hunar kabi ta'lim majmuiga ega bo'ladilar. Nemis maktabgacha ta'lim muassasalari o'zbek bog'chalaridan farqli ravishda ta'lim vazirligi tomonidan nazorat qilinmaydi, shu sababli ular uchun tegishli dastur ishlab chiqilmagan. Bolalar ta'lim-tarbiyasi bilan bevosita qarindoshlar shug'ullanadi yoki kichkintoylarni rivojlantiruvchi to'garaklarga yuborishadi.[3]

TILSHUNOSLIK

Maktabgacha ta'lim "Elementar bosqich" – *Elementar stufe* yoki *Frühe Bildung* (*Frühkindliche Bildung*) deb ataladi. Mazkur bosqich 4 oylikdan 6 yoshgacha bo'lgan bolalarni qamrab oladi. Ular 4 oylikdan 3 yoshgacha bolalarga mo'ljallangan *Kinderkrippe* – yasli bog'chaga, va 3 yoshdan 6 yoshgacha bolalar uchun *Kindergarten* deb ataluvchi bog'chaga yoki *Kindertagesstätten* deb nomlangan ta'lim elementlari bo'lgan bolalar bog'chasiga boradilar. Ba'zi shtatlarda maktabga borishi shart bo'lgan, lekin rivojlanishdagi kechikishlar tufayli orqada qolib ketgan bolalar uchun *Schulkindergärten*, *Vorklassen*, *Grundschulförderklassen* va boshqa muassasalar mavjud.

Umumiy majburiy maktab ta'limi – *Die allgemeine Schulpflicht*, odatda, barcha bolalar uchun olti yoshga to'lgan yildan boshlanadi va to'qqiz yillik kunduzgi ta'lim asosida davom etadi. Bolalar bog'chasidan so'ng bolalar nemis maktablariga boradilar va "Boshlang'ich ta'lim" – *Primarstufe* bosqichiga o'tadilar. Shu bosqichdan Germaniyada bolalarni maktabga borishni talab qiluvchi qonun amal qila boshlaydi. Shuning uchun Germaniyada maktab ta'limi majburiy va bepul. Ota-onalar va maktab qarshi bo'lmasa, besh yoshda bolalar birinchi sinfga boradilar. Olti yoshda barcha bolalar maktabga borishi shart. Rivojlanishda kechikishlar yoki boshqa sog'liq muammolari mavjud bo'lganda, ularga yana bir yil uyda qolishga ruxsat beriladi. Biroq bir federativ viloyat bilan boshqasi o'rtasida, xususiy va davlat maktablarida birinchi sinfga qabul qilish qoidalari farq qiladi. Boshlang'ich maktab *Grundschule* deb ataladi. Unda ta'lim to'rt yil davom etadi.[4]

Nemis ta'lim tizimidagi bu bosqich barcha bolalar birgalikda o'qiydigan yagona majburiy bosqichdir. Bu *Grundschule* boshlang'ich maktabida sodir bo'ladi. Ko'pgina shtatlarda bolalar 4-sinfda, Berlin va Brandenburgda 6 yil o'qiydilar. Boshlang'ich maktabni tugatgandan so'ng, ta'limning keyingi bosqichiga o'tishda sinfdoshlarning yo'llari ajralib ketishi mumkin.

Boshlang'ich maktabni tugatgandan so'ng, bolalar *Hauptschule*, *Realschule*, *Gymnasium* yoki *Gesamtschule*da kabi ta'lim muassasalarida o'qishni davom ettiradilar. Bu maktab ta'limining *Sekundarstufe I* (o'rta) va *Sekundarstufe II*(yuqori) bo'g'inlarini tashkil etadi.

Boshlang'ich ta'limni eng sust o'zlashtirgan bolalar qo'shimcha ta'lim olish uchun *Hauptschule* (asosiy maktab)ga yuboriladi va ular besh yil davomida o'qiydilar. Uning asosiy maqsadi kasb-hunarga o'rgatish bo'lib, o'quvchilarni mehnat bozoriga kirishga tayyorlaydi. Bu yerda faqat asosiy fanlar o'rgatiladi. Yuklama haftasiga 30-33 soatni tashkil qiladi. Asosiy maktabni tugatgandan so'ng, bitiruvchi kasbiy ta'lim olishi yoki ishlay boshlashi mumkin.[5]

O'rtachadan yuqori natijalarga erishgan talabalar *Realschule* (real maktab) ga kiradi va olti yil davomida o'qiydi. Bunday maktablar ancha yuqori maqomga ega bo'lib, savdo, xizmat ko'rsatish va davlat xizmat ko'rsatish sohalarida ishlash imkonini beradi. Ushbu turdagi maktab kengroq umumiy o'quv dasturini taqdim etadi va talabalarni oliy kasbiy ta'limga yoki mehnat bozoriga bevosita kirishga tayyorlaydi. O'qishni yakunlash natijasida olingan yuqori ball gimnaziya, keyin esa universitetga kirishni osonlashtiradi. *Realschule* ham boshlang'ich maktabdan keyin boshlanadi va, odatda, 5-sinfdan 10-sinfgacha davom etadi.

Maktabning eng nufuzli turi – *Gymnasium* (gimnaziya), uning diplomi ko'plab universitet fakultetlariga imtihonsiz kirish imkonini beradi. Gimnaziyalar akademik ta'limga qaratilgan bo'lib, turli fanlar, asosan, gumanitar fanlarni o'qitishga ixtisoslashgan. O'n uchinchi sinf o'quvchilari allaqachon abituriyentlar, ular bevosita universitetda o'qishga tayyorlanadilar. Oxirgi sinfning yakunida talabalar asosiy maktab fanlaridan – *Abituro*lish imtihon topshirishadilar.

Yuqoridagi muassasalarning asosiy xususiyatlari *Gesamtschule* (birlashgan, umumlashgan maktab)da birlashtirilgan. Unda o'qish muddati olti yil, ya'ni beshinchi sinfdan o'ninchi sinfgacha. Ba'zi birlashtirilgan maktablar yuqori sinflarni taklif qiladi (o'n birinchidan o'n uchinchi sinfgacha). Ularning tashkil etilishi *Gymnasium*ning yuqori sinflarini eslatadi, lekin bu yerda boshlang'ich maktabdan tavsiyanomaga ega bo'lmagan bolalar ham o'qiyveradi. Bundan tashqari, hamma yerlarda ham bunday maktablar mavjud emas. Integratsiyalashgan maktabning yuqori sinflarini muvaffaqiyatli tugatgan taqdirda, o'quvchiga *Hochschulreife* (o'qish sertifikati) beriladi. Ushbu hujjat universitetga kirish uchun yetarli bo'ladi.

O'zbekistonda *Grundschule* – boshlang'ich ta'lim umumiy o'rta ta'lim maktablarining 1-4 boshg'ich sinflariga tog'ri kelib, majburiy ta'lim 7 yoshdan boshlanadi. Shundan so'ng umumiy o'rta ta'limning yuqori sinflar bosqichiga o'tadi. O'zbekistonda ham o'quvchilar 5-sinfga o'tgach o'z ixtiyorlariga ko'ra maktabni davom ettirishlari mumkin yoki maxsus imtihon asosida o'qishlarini

Gymnasium – gimnaziyaga ko'chirishlari mumkin. Agar sinovdan o'tolmasa, umumta'lim maktabida o'qishini davom ettiradi. Barcha o'quvchilar birday o'qishni davom etishlari mumkin. Buni nemis ta'lim tizimidagi *Gesamtschule* (birlashgan, umumlashgan maktab)ga tenglashtirishimiz mumkin.

TADQIQOT NATIJALARI

O'zbek va nemis ta'lim tizimiga oid leksik birliklar lug'ati yaratishda, oliy ta'lim muassasalari filologiya fakultetlari talabalariga tarixiy roman nazariyasi bo'yicha maxsus kurs va seminarlar o'tishda, ushbu fanlardan ma'ruza matnlari tayyorlashda, darslik va qo'llanmalar yaratishda qo'llanishi bilan belgilanadi. Shuningdek, yosh avlod ma'naviy kamolotini ta'minlashga ham xizmat qiladi.

XULOSA

Germaniyada ta'lim tizimi federal tarzda tashkil etilgan va alohida shtatlar (Bundesländer) tomonidan boshqariladi. Har bir shtatning o'ziga xos ta'lim qonunlari va siyosati bor. O'zbekistonda ta'lim tizimi markazlashgan holda milliy hokimiyat organlari tomonidan boshqariladi. Bu esa, o'z navbatida, ta'lim tizimi, ta'limni boshqarish va tashkil etishni aks ettiruvchi leksik birliklarda ma'lum farqlarni yuzaga keltiradi. Germaniya Federal Ta'lim va fan vazirligi – Federal hukumatning Bundesministerium für Bildung und Forschung (BMBF) deb nomlanadi. Shuningdek, federal shtatlarning ta'lim, yoshlar va sport uchun mas'ul bo'lgan madaniyat vazirlarining konferensiyasi mavjud bo'lib, Kultusministerkonferenz (KMK) deb ataladi. Mazkur konferensiyada har bir shtatning ta'limni tashkil etishga mas'ul bo'lgan vazirlik vakili saylanadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Мирзиёев Ш.М., Буюк келажакимизни мард ва олижаноб халқимиз билан бирга курамиз. – Тошкент, 2017. – 488 б.
2. Мирзиёев Ш. Адабиёт ва санъат, маданиятни ривожлантириш – халқимиз маънавий оламини юксалтиришнинг мустаҳкам пойдеворидир.// Халқ сўзи. – 2017 йил, 4 август.
3. Гўзалхон Рахмоналиевна Астонова, [Германиядаги таълим боскичлари ҳақида айрим мулоҳазалар](#), Евразийский журнал академических исследований, 2021/12, Том 1, Номер 9, Страницы 273-277
4. Гўзалхон Рахмоналиевна Астонова, [Германия бошланғич ва ўрта таълиминиң ўзига хос жиҳатлари](#), Евразийский журнал академических исследований, 2021/12, Том 1, Номер 9, Страницы 95-98
5. Astonova Guzalkhon Rakhmonalievna, [AN UNUSUAL APPROACH TO FOREIGN LANGUAGE LESSONS](#), O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI, 2023/3/23, Том 2, Номер 1,7 Страницы 624-628